

Per què, Angie?

Creació, anàlisi i difusió d'un llibre il·lustrat

Valèria Cuní Capellà

2n Batxillerat d'Arts

Escola Pia Santa Anna Mataró

TUTOR: Ismael Cabezudo

Gener de 2018

AGRAÏMENTS

En primer lloc, vull agrair **al meu tutor del Treball de Recerca, Ismael Cabezudo**, la seva orientació i l'ajuda tècnica, que han estat essencials en la realització d'aquesta recerca. També **a la professora Marta Puigventós** per veure possibilitats literàries en els meus relats, així com **als meus professors de l'escola Pia Santa Anna de Mataró i als de l'escola Bergantí de El Masnou** que m'han anat acompanyant al llarg de la meva formació acadèmica i m'han anat guiant, sense tallar-me les ales, pel camí de la descoberta personal, del coneixement i de la creativitat que m'han portat fins aquí.

Per últim, vull agrair molt especialment el suport a totes les persones que durant la realització d'aquest treball m'han fet costat i m'han il·lustrat amb la seva experiència i saviesa, amb els seus llibres i revistes, amb el seu ajut tècnic i logístic o amb la seva paciència: **a tots els entrevistats (Pilarín Bayés, Roser Capdevila, Jordi Cuyàs, Xavier Puigmartí, Maria Picassó i Pau Gasol)**, a l'escriptor **Vicenç Llorca**, al professor **Joan Marc Ramos**, al company i amic **Marc Esquirol** i als meus pares.

ÍNDEX

PRESENTACIÓ.....pàg. 5

Motivacions/justificació de la recerca

1. DISSENY GENERAL DE LA RECERCA.....pàg.7

1.1 Preguntes i objectius de la recerca

1.2 Metodologia

1.3 Estructura del treball

2.MARC TEÒRIC.....pàg. 9

2.1. Tipus de llibres amb il·lustracions: Àlbum il·lustrat, Llibre il·lustrat, Còmic i Novel·la gràfica

2.1.1 Què diferencia un llibre il·lustrat d'un àlbum il·lustrat?

2.1.2 Il·lustració, etimologia i definició

2.1.3 Història del llibre il·lustrat fins a l'actualitat

2.1.3.1 Futur del llibre il·lustrat: paper, digital...

2.1.3.2 Llibre il·lustrat, un bon recurs educatiu i didàctic

3. PART PRÀCTICA.....pàg. 26

Creació i anàlisi

3. 1 El meu primer llibre il·lustrat: de la primera idea al resultat final

3.1.1 Com neix el text?

El tema

L'argument

L'estructura: plantejament, nus i desenllaç

El narrador

El protagonista i els personatges

- Viktor Fischel
- Angie Wilhem
- Franz Börgmann
- Johanne Lattner
- Parviz Keller
- Senyora Mayr
- Viktoria
- Thad

L'espai

El tractament del temps (intern i extern, històric i narratiu)

El títol

El tipus de final

La creació de la història

3.1.2 Com pren forma la imatge?

Esbossos previs i recerca de l'estil

Procés d'elaboració de les il·lustracions finals:

- Il·lustració 1
- Il·lustració 2
- Il·lustració 3
- Il·lustració 4
- Il·lustració 5
- Il·lustració 6
- Il·lustració 7
- Il·lustració 8
- Il·lustració 9
- Il·lustració 10

Material utilitzat

3.1.3 Com es maqueta el llibre il·lustrat?

3.1.4 Com es difon?

4. **CONCLUSIONS**.....pàg. 80

Resultats

Valoració de les preguntes i dels objectius

Incidències

Prospectiva

Valoració personal

5. **BIBLIOHEMEROGRAFIA**.....pàg. 84

Bibliografia i webgrafia

Fonts orals

Fonts telemàtiques

6. ANNEXOS.....pàg.87

6.1 Entrevistes

6.1.1 Jordi Cuyàs

6.1.2 Xavier Puigmartí

6.1.3 Pilarín Bayés

6.1.4 Roser Capdevila

6.1.5 Maria Picassó

6.1.6 Pau Gasol

6.2 *Per què, Angie?*

6.3 Quadern d'esbós

PRESENTACIÓ

“En alguns aspectes, crear un llibre-àlbum s’assembla a dirigir una pel·lícula amb elements de ritme i intriga.”

M. SALISBURY (2005): Ilustración de libros infantiles

El principal objectiu d’aquest Treball de recerca, que teniu a les mans, és **crear un llibre il·lustrat**. Llegir, escriure, dibuixar, aprendre a fer cinema... són, des de sempre, bona part de les meves aficions i interessos. Si com diu Martin Salisbury crear un llibre amb il·lustracions és semblant a dirigir una pel·lícula, la tria del tema del meu treball de recerca amb l’ajut del meu tutor és d’allò més encertat. Fer el meu primer llibre il·lustrat amb text i il·lustracions pròpies ha resultat ser tota una pel·lícula amb força ritme i intriga.

En la meva infantesa, mirar primer els llibres infantils i després llegir-los era un joc que em permetia deixar volar la meva imaginació, la fantasia... Les biblioteques i les seves exposicions, especial record tinc de *El país dels contes*, eren el país imaginari dels llibres, un lloc de conte. A més, *Les tres bessones* de la mà de Roser Capdevila, a qui he tingut el plaer de conèixer, em transportaven, tant en conte com en dibuixos animats, a un conte diferent. No em perdia mai *Una mà de contes* i els demana als Reis per tenir-los sempre a mà.

Lectora d’àlbums il·lustrats de petita en què la il·lustració era tan significativa o més que les paraules, com els àlbums d’Anthony Browne. Tinc una biblioteca personal, tot i que en llegia molts a la biblioteca, perquè sempre m’han llegit i regalat contes i còmics: la mare, els contes i el pare, els còmics. Sempre dibuixava i dibuixava, quan no creava les meves històries amb les nines a les golfes de casa. El papa era amb qui millor jugava a nines, perquè feien espectacle.

Esperava amb candeletes la revista *Cavall Fort* _encara la rebo i la devoro amb la mateixa il·lusió_ i he crescut amb les il·lustracions de Cresques, en Joma, de la Pilarín Bayés... Després, entre d’altres, vaig descobrir i encara m’encanten els *Contes macabres* d’Edgar Allan Poe o *El nen ostra* de Tim Burton, així com el seu cinema i tot el cinema d’animació. Fa poc vaig assistir a una *masterclass* de Carlos Grangel i hi vaig descobrir la passió feta estudi internacional amb Copi.

Aquest Nadal he devorat la versió en vinyetes de *El diari de Anne Frank* d’Ari Folman i David Polonsky, autors de la pel·lícula d’animació israeliana '*Vals Im Bashir*'. Llegir, escriure, dibuixar i fer cinema van ben agafats de la mà.

Mai no he deixat de dibuixar i, fins i tot, en tinc una pàgina ¹ a instagram. Ara bé, haig de reconèixer que m'ha costat no estilitzar els models a classe de dibuix al natural. Edward Ardizzone va observar que el dibuix al natural no agrada als il·lustradors nats. Els plau més “dibuixar vivint” que “dibuixar la vida”. Tampoc vaig acabar mai un quadern per pintar i curiosament David Lynch critica aquests quaderns a *The Art of life*² i afirma que d'haver-los fet servir de petit mai no hauria arribat a ser pintor.

M'agrada molt escriure. M'agrada molt il·lustrar. Vull estudiar cinema. Realment fer i il·lustrar el meu primer llibre il·lustrat ha estat com dirigir una gran pel·lícula, almenys per a mi.

Espero que en gaudiu tant llegint aquest treball de recerca com jo fent-lo.

---

¹ https://www.instagram.com/valr_kuni/

²

https://www.ecib.es/camerastylo/2017/03/21/david-lynch-the-art-life-de-jon-nguyen-rick-barnes-y-olivia-neergaard-holm/?gclid=CjwKCAjwqlfLBRakEiwAhtfH66ia5QsOGIHSXhnZoLedZpAhHpdTDECtd-QYvntiib9oH0dlVersgRoCjSwQAvD_BwE

1. DISSENY GENERAL DE LA RECERCA

1.1 Preguntes i objectius de la recerca

- Sovint llibre il·lustrat i àlbum o àlbum il·lustrat (dit *Album illustré* a França, *álbum ilustrado* a Amèrica Llatina o *picture book* als països anglosaxons) es confonen. **Quina diferència hi ha entre un àlbum i un llibre il·lustrat?** Per què m'he decidit a crear el meu primer llibre il·lustrat?
- **Què són les il·lustracions? Quina relació tenen amb el moviment històric de la Il·lustració?**
- No he deixat mai de dibuixar, però mai vaig acabar un **quadern per pintar** i la mestra s'enfadava perquè sortia a posta del contorn de la figura. Comparteixo aquest tret amb altres il·lustradors?...
- Els nens, amb la competència de comprensió del llenguatge escrit per desenvolupar, són els que necessiten els dibuixos per entendre els conceptes i sovint àlbum il·lustrat i llibre il·lustrat són sinònims de llibres destinats als primers lectors. I doncs, **els joves i els adults no necessitem il·lustracions als llibres?**
- És possible: **Escriure? Il·lustrar? Publicar? Difondre?...**

La hipòtesi que guia la meva recerca, una vegada resoltes les preguntes anteriors, **és aconseguir crear, il·lustrar, analitzar, publicar i difondre el meu primer llibre il·lustrat** i demostrar que no només als infants sinó també als joves ens motiven els llibres amb il·lustracions i que són, malgrat la ficció narrativa i visual, una bona eina educativa per acostar-nos a la realitat i a la història, en aquest cas de la Segona Guerra Mundial, el nazisme, l'extermini dels jueus, l'homosexualitat ...

Objectius:

- **Saber més** sobre el món de la **il·lustració i de l'edició digital d'un llibre**.
- **Indagar** sobre la **Segona Guerra Mundial**, l'Holocaust, l'homosexualitat en temps dels nazis...
- Ser capaç d'**escriure i il·lustrar un text propi**.
- **Descobrir noves eines per millorar l'escriptura i el dibuix**.
- **Dibuixar i experimentar** amb diferents estils i tècniques per tal de desenvolupar encara més la meva faceta creativa.
- Ser capaç d'auto-publicar **una història pròpia amb il·lustracions pròpies**.

- Poder **parlar amb il·lustradors**.
- **Reivindicar la literatura** juvenil i d'adults **amb il·lustracions**.
- Difondre el meu treball.

1.2 Metodologia

“Caminant en línia recta, no es pot arribar gaire lluny”

El Petit Príncep, d'Antoine de Saint-Exupéry

Per tal d'assolir els objectius plantejats i després de fer molt camí i no sempre en línia recta, finalment he fet servir **en el marc teòric** de la recerca una **metodologia basada en fonts bibliogràfiques, orals i telemàtiques**, i **en la part pràctica** un **treball de creació literària i artística**, basat en el meu procés personal i acompanyat de molta paciència i perseverança.

Abans de fer el meu llibre il·lustrat, ha estat molt important fer una recerca teòrica sobre què és un llibre il·lustrat, què el diferencia de l'àlbum, quins llibres il·lustrats hi ha sobre la Segona Guerra Mundial, a quin públic van destinats,... Parlar amb il·lustradors i professionals del sector m'ha servit per conèixer de primera mà la seva experiència professional i alhora m'ha fet més suportable el camí de la recerca per tal de poder fer la part pràctica i començar a il·lustrar el meu text que, tot i ser ficció, es basa en fets històrics. Ara bé, aquesta part ha durat molt més del que havia temporitzat en un principi i no sols durant les vacances d'estiu, període que havia previst inicialment, ja que s'hi ha de dedicar molt de temps, molta paciència i esforç i sempre se n'aprèn i mai no es veu prou bé el resultat aconseguit.

1.3 Estructura del treball

El treball està estructurat en **tres parts**:

- Uns **fonaments teòrics**, necessaris per ajudar a encaminar la meua part pràctica i saber què diferencia el llibre il·lustrat de l'àlbum il·lustrat, així com la situació actual i futura del llibre il·lustrat.
- La **creació i anàlisi del meu primer llibre il·lustrat** a partir d'un text propi amb 10 il·lustracions.
- Uns **annexos** amb entrevistes, el relat *Per què, Angie?* i el quadern d'esbós.

2.MARC TEÒRIC

“Jo sóc allò que he llegit i allò que estic disposat a llegir. De la mateixa manera que n’hi ha que defensen que som allò que mengem, som més encara el que llegim”.

Jaume Cabré

En aquest capítol, s’hi exposen els temes que configuren el marc teòric d’aquest treball. L’ordre que se seguirà serà el següent: es partirà de la qüestió que abasta un àmbit més ampli i acabarà amb la més concreta; per la qual cosa, en primer lloc, intentaré **definir els diferents formats de llibre** que utilitzen **il·lustracions** i **diferenciar** sobretot **el llibre il·lustrat de l’àlbum il·lustrat**. Tot seguit, em centraré en el llibre il·lustrat perquè fer el meu primer llibre il·lustrat és el principal objectiu d’aquesta recerca, que he encapçalat amb aquests mots de Jaume Cabré perquè crec que per escriure i per il·lustrar bé els llibres cal **ser** en primer lloc **un bon lector**.

2.1. Tipus de llibres amb il·lustracions: Àlbum il·lustrat, Llibre il·lustrat, Còmics i Novel·la gràfica

“En estas obras existe una interdependencia entre palabras e ilustraciones; estas últimas no cumplen una función meramente descriptiva o ilustrativa sino que afectan a casi todos los elementos narrativos, a los que hacen complejos; el interjuego que se da entre ambos lenguajes (el visual y el textual) los vuelve imprescindibles para la construcción de sentidos”.

Klibanski, 2006³

No és fàcil fer una classificació dels llibres que compten amb il·lustracions. Dins de la tipologia general dels llibres que “conten mitjançant la imatge”, hi podem trobar els **llibres**

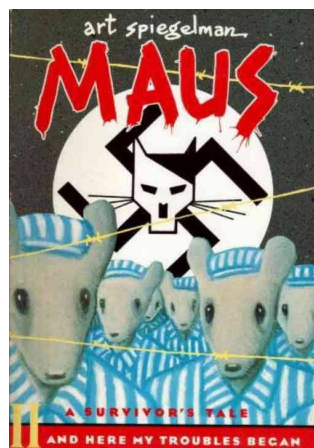
---

³ Klibanski, M. (2006). “El origen de una especie: los libros álbum de Anthony Browne”. A *Cuadernos de Literatura Infantil y Juvenil* (CLIJ), 190, pp. 7-14.

il·lustrats, els **àlbums**, els **còmics** i la **novel·la gràfica**. Cadascuna d'aquestes tipologies té un llenguatge específic i diferents característiques.

Tot deixant per al subapartat següent ⁴ la diferenciació entre llibre il·lustrat i àlbum, el **còmic** té una entitat pròpia amb uns seguidors i productes molt exclusius, marxandatge, editorials i llibreries especialitzades, fires, etc. Afegeix al text elements del dibuix, la fotografia, la pintura i el cinema, i ha creat els seus propis recursos per explicar històries en diferents formats (*prestige*, *absolute*, àlbum...). Els globus i les icones, juntament amb el llenguatge seqüencial, són característiques d'aquest gènere. En el còmic, s'hi narren històries de ficció, cròniques i una extensió variadíssima de temàtiques.

Actualment, prenen força⁵ les obres de realisme crític, social i polític que s'anomena **novel·la gràfica**, fórmula que vol fugir del còmic de temàtiques banals i de consum fàcil per aproximar-se al món més culte i digne o respectat de la literatura, fins al punt que *Maus* ⁶ d'Art Spiegelman (1986), que relata com son pare va sobreviure a l'Holocaust com a jueu a la Polònia de la Segona Guerra Mundial al camp de concentració d'Auschwitz, va obtenir el 1992 el Premi Pulitzer. Spiegelman dibuixa jueus i nazis mitjançant ratolins i gats, respectivament. Aquest plantejament representatiu és assumit de forma natural pel lector, però en realitat es tracta d'una inversió de caràcters entre els dos animals, que només es pot entendre si s'analitzen els precedents gràfics de l'autor. L'animalització dels jueus per part dels nazis, la propaganda bèl·lica feta des del món de l'animació de la mà de Disney i la càrrega visual dels dibuixos animats des del anys trenta convergeixen en l'imaginari de Spiegelman i en la correcta comprensió del seu text ⁷.

---

⁴ 2.1.1 Què diferencia un llibre il·lustrat d'un àlbum il·lustrat?

Vid. pàg. 12-13.

⁵ https://elpais.com/tag/novela_grafica/a/

⁶ <http://www.guiadelcomic.com/comics/maus.htm>

⁷

<http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/41561/trcg.pdf.txt;jsessionid=AB010C7BCD57CBB916D265826D15D640?sequence=2>

Pel que fa a les diferències entre el còmic i la novel·la gràfica, Silva–Díaz⁸ les situa com a una simple qüestió d'estratègia comercial: “Des de fa algun temps s'utilitza el terme “novel·la gràfica” per referir-se a un format editorial. Les novel·les gràfiques serien simplement els còmics amb aspiracions de qualitat que es publiquen en un format que allotja un major nombre de pàgines i que, publicats d'aquesta manera, adquireixen un prestigi i poden ser considerats creacions artístiques adreçades a un públic jove o adult”.

2.1.1 Què diferencia un llibre il·lustrat d'un àlbum il·lustrat?

“En el llibre il·lustrat, el text funciona per si sol i també les imatges poden ser contemplades i apreciades separatament del text (...). Se n'aprecia la qualitat artística, però no pas la funció narrativa. En definitiva, en un bon llibre il·lustrat, el pes narratiu reposa sobre allò que succeeix significativament i raonadament en el text i no en allò que en mostren les esplèndides imatges que, malgrat que en són, ens n'ofereixen una visió excessivament sincopada o el·líptica per ser narratives”.

T. DURAN (2010): L'àlbum dins la narrativa visual

Fina és la línia que separa la clara distinció entre l'**àlbum il·lustrat** del **llibre il·lustrat**. Per tant, es fa difícil definir què és un àlbum il·lustrat i què és un llibre il·lustrat. Els editors i els il·lustradors no es capfiquen gaire en diferenciar-los. Els editors acostumen a anomenar “àlbum” allò que escapa del format de les seves col·leccions escolars i que publiquen amb tapa dura, amb paper de qualitat i que va destinat com a objecte de regal sobretot al públic familiar. I la majoria dels il·lustradors es resisteix encara a ser l'autor de la totalitat de l'àlbum. En canvi, el sector acadèmic i crític ha volgut diferenciar l'àlbum del llibre il·lustrat. Força tesis doctorals⁹ i Treballs Final de Màster¹⁰ han intentat definir què és un àlbum il·lustrat.

I els experts, què n'opinen?

Teresa Duran Armengol ¹¹ (escriptora i il·lustradora, que destaca per la seva dedicació al llibre infantil i juvenil, tant en la creació com en la investigació i la docència):

---

⁸SILVA -DÍAZ, C.M. (2008).

⁹ BOSCH ANDREU, Emma (2007). “Hacia una definición de álbum”. ANILIJ. Universidade de Vigo. Vol. 5, p.. 25-46.

CASTELLÀ DAGÀ, Maica (2009). *Activitats, procediments i estratègies de lectura d'àlbums il·lustrats en infants de 3 a 6 anys*. Projecte de tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Facultat de Formació del Professorat. Departament de Didàctica de la Llengua i la Literatura [Resum del projecte en línia <https://somiari.files.wordpress.com/2011/07/maica-castellc3a0_somiari-i.pdf>].

¹⁰ OLIVÉ VERNET, M. Dolors (curs 2010/2011). *L'àlbum il·lustrat com a eina educativa per al desenvolupament lector i emocional dels lectors novells*.

Treball de fi de màster Dirigit per la Dra. Margarida Prats Ripoll

http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/23042/1/Dolors_Olive_treball_fi_master_def.pdf

¹¹ DURAN, T. (2010) Graó.

“(...) la gran diferència entre un llibre il·lustrat i un àlbum rau en qui porta el pes narratiu. Quan la imatge és imprescindible per entendre qui fa què, com, quan i per què; quan, observant-la, podem fer-nos una idea cabal i fiable de la història o de l’anècdota narrada, explícitament o implícita, i quan, analitzant-la, podem apreciar com i per què aquell discurs icònic ens expressa el que ens expressa, aleshores estem davant d’un àlbum.”

Rosa Taberero¹² (professora titular de literatura infantil a la Universitat de Saragossa):

“(...) un llibre-àlbum, a diferència del llibre il·lustrat, és concebut com una unitat, una totalitat que integra totes les seves parts designades en una seqüència d’interrelacions: el que en el món anglosaxó es denomina picture books.”

Maria Cecília Silva-Díaz (docent, investigadora i editora de literatura infantil, professora de la UAB), Teresa Corchete (responsable de la secció infantil i dels programes per a famílies i primeres edats de la Fundación Germán Sánchez Ruipérez, autora i col·laboradora en publicacions i materials didàctics relacionats amb la lectura i la imatge als llibres), i altres¹³:

“(...) són els contes il·lustrats on el text i la imatge col·laboren junts per establir el significat de la història, de manera que per explicar el que allà hi passa hem de recórrer tant al que diuen les paraules com al que “diuen” les il·lustracions. Amb la lectura d’àlbums els lectors aprenen a buscar el sentit de les històries en un procés que integra dos codis diferents.”

“(...) la idea d’un bon àlbum és que tots els elements del llibre es posin en joc al servei de la història. El text i la il·lustració, com ja hem dit, però també el format, el fons de la pàgina, la disposició dels elements en ella, la tipografia, etc.”

La gran diferència entre l’àlbum i el llibre il·lustrat¹⁴ rau en qui porta el pes narratiu. Quan la imatge és imprescindible per entendre qui fa què, com, quan i per què es tracta d’un àlbum (o d’una pel·lícula). En els llibres il·lustrats, les il·lustracions acompanyen el text, poden aportar informació i en certa manera la complementen i enriqueixen, però si només es llegeixen les imatges, normalment no n’hi ha prou per conèixer la narració.

---

¹² TABERNERO, R. (2010).

¹³ COLOMER, T. *et alii* *Siete llaves para valorar las historias infantiles*. Papeles de la Fundación Germán Sánchez Ruipérez. Madrid, 2005. Cap. 1. “Ver para leer: historias a través de dos códigos”.

¹⁴ DURAN, T. 2010 Graó

2.1.2 Il·lustració, etimologia i definició

*“De què serveix un llibre si no té il·lustracions?”
Alicia al País de les Meravelles, de L. Carroll*

El personatge d'*Alicia al País de les Meravelles*, de Lewis Carroll, va pronunciar-se amb molta claredat _i potser, al meu entendre, amb massa menyspreu envers la inutilitat dels llibres sense il·lustracions_ abans de veure passar el Conill Blanc sobre la necessitat que els llibres estiguin il·lustrats. Però, què entenem per il·lustració? D'on pren aquest nom i per què?

Tot i que **la necessitat d'il·lustrar en el món de la literatura per als infants és compartida per molts adults, editors i educadors**, fora d'aquest àmbit (tret dels còmics i de l'humor gràfic), la il·lustració és encara per a molta gent prescindible, infravalorada i desconeguda. Històricament, en temps en què la lletra escrita no era entesa per tothom, les imatges tenien el paper d'explicar a la gent conceptes complexos. Les religions i l'estat han incorporat des de temps immemorial les imatges als llocs de culte o els centres de poder. Les pintures de Pompeia, les dels aborígens australians, els meravellosos frescs d'Itàlia, columnes (com la trajana), castells, palaus i catedrals... han estat sovint un llibre il·lustrat en pedra que explicava al poble l'ordre del món i esdeveniments importants. A més, actualment les imatges en pantalla, els audiovisuals, etc... són molt presents en el nostre dia a dia. Urgeix, doncs, que ens adonem del valor expressiu de la imatge en tots els àmbits de la vida quotidiana. I, en el cas de la literatura infantil i juvenil, cal saber reconèixer que **l'il·lustrador** no es limita a decorar els textos sinó que els interpreta, explica allò que li suggereixen i, per tant, **els enriqueix amb les seves il·lustracions amb una visió personal**.

Tot i que està clar que la il·lustració té a veure amb el dibuix, **no tots els dibuixos són il·lustracions**. El mot **il·lustració** prové del llatí *illustratio* a partir del verb *illustrare* “il·luminar, enllumenar, aclarir, embellir...”.

Arribats en aquest punt, crec que es fa necessari definir **què és la il·lustració**¹⁵.

Il·lustració, segons el diccionari IEC¹⁶:

- *Acció d'il·lustrar o d'il·lustrar-se; l'efecte.*
- *Comentari, làmina, etc., amb què s'il·lustra un text, un llibre o un imprès.*
- *Planxa gravada que representa un dibuix o una fotografia, la qual en ésser impresa reproduïx fidelment l'original primitiu.*
- *Impressió aconseguida amb una planxa gravada.*

¹⁵ <http://www.cerclebellesarts.com/pdfs/arts33.pdf>

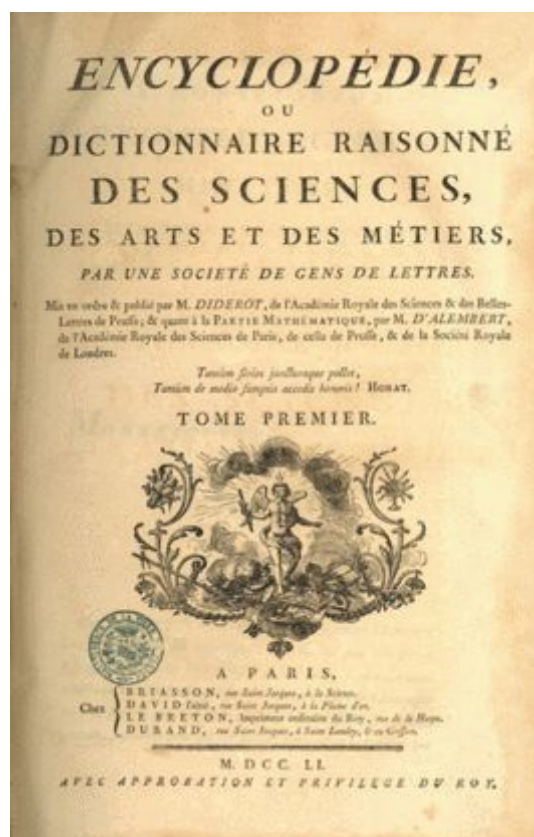
¹⁶ <http://dlc.iec.cat/results.asp?txtEntrada=il%B7lustraci%F3>

- *Moviment intel·lectual europeu, propi del segle XVIII, caracteritzat per la confiança en la raó i pel foment de l'educació.*
- *Moviment intel·lectual de qualsevol època similar a la il·lustració del segle XVIII.*

Segons la primera accepció del diccionari, **il·lustrar és il·luminar**, és a dir, **donar llum a textos, dotar-los de dibuixos que els clarifiquin i els il·luminin**. Així doncs, les il·lustracions apareixen impreses en els llibres amb **la finalitat de fer més entenedor un text**.

Una altra definició seria “conjunt de dibuixos, gravats, fotografies, etc. d’una obra impresa que acompanya el text d’un escrit per a més claredat o adorn”. Vet aquí la segona funció de la il·lustració: **la decorativa**. També ens diu que les il·lustracions no sempre són dibuixos, sinó que també poden ser gravats, fotografies, etc.

El segle XVIII és vist com el Segle de les Llums. Per què de les llums? Perquè, segons els seus protagonistes, es gaudeix d’eines intel·lectuals capaces de clarificar i il·luminar totes les qüestions o problemes. És, igualment, l’Edat de la raó o l’Època de la majoria d’edat dels humans, una època d’elevat optimisme i confiança en els poders tant teòrics com pràctics de l’èsser humà. **L’Encyclopédie dirigida per Diderot i D’Alembert (1751-1772) amb 28 volums, 71.818 articles i 3.129 il·lustracions prengué el nom d’il·lustració i esdevingué tot un símbol del projecte de la il·lustració.**

Portada de l'Encyclopédie (1751). Font: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:ENC_1-NA5_600px.jpeg

Altres definicions menys acadèmiques i que aporten nous matisos al fet d'il·lustrar són, per exemple, la de l'il·lustrador **Pablo Amargo**¹⁷ (*Premio Gráfico* 2016, la *Gold Medal* 2017 per la *New York Society of Illustrators*, entre d'altres guardons¹⁸), que defineix la il·lustració com el "**xoc poètic que s'estableix entre una imatge i la paraula**". En les seves creacions fuig del previsible i estableix una distància entre el seu particular món visual i els escrits que passen per les seves mans, proposant al lector endevinalles que el portin a crear els seus propis ponts entre imatge i text. En aquest sentit, l'il·lustrador treballa com a mediador en un acte comunicatiu, en el qual se sol·licita l'enginy del receptor a través de les paradoxes visuals i els dobles sentits; poesia i món particular confronten la funcionalitat de la il·lustració amb l'art.

Segons **Arnal Ballester**¹⁹ (il·lustrador que va començar en el món de l'humor gràfic a principis del 70, guanyador del primer Premio Nacional de Ilustración 2009), "*il·lustrar és interpretar un text literari, un missatge publicitari... Il·lustrar és una manera de narrar en imatges... És la narració que s'oposa a la decoració*". Vet aquí una contradicció: la il·lustració no ha d'embellir el text? La il·lustració contemporània prioritza la funció de narrar per sobre de l'estètica. A més a més, l'Arnal va més enllà: "*És possible reinterpretar, inclús oposar-se al text que serveix de referència o punt de partida*." La il·lustració, per tant, no està supeditada al text, sinó que és el referent per crear móns paral·lels.

La il·lustradora basca **Elena Odriozola**²⁰ (Premio Nacional de Ilustración 2015), diu en una entrevista²¹: "*Para mí, la ilustración es interpretar, aportar mi lectura de un texto*".

També, i de manera breu, vull destacar l'aportació de **Pamela Barbieri** (experimentada il·lustradora argentina de llibres infantils) quan diu que "*la il·lustració comenta, a diferència del còmic, que conta*"²² (vessant més narratiu).

Per a l'il·lustrador, dissenyador gràfic i professor igualadí **Xavier Mula** (premis Laus Or 2014 i Junceda d'Il·lustració 2014, entre d'altres, i també ha estat seleccionat en l'últim Catálogo Iberoamericano de Ilustración 2016): "*La il·lustració és la millor manera d'expressar-me, de comunicar ... és un estil de vida*."²³

---

¹⁷ <http://www.bonart.cat/actual/pablo-amargo-al-palacio-quintanar/>

¹⁸ <http://www.pabloamargo.com/trayectoria.php>

¹⁹ <http://creatividadenblanco.com/entrevista-al-ilustrador-arnal-ballester/>

²⁰ <http://elenaodriozola.blogspot.com.es/>

²¹

<http://abcblogs.abc.es/fahrenheit-451/2015/07/31/entrevista-a-elena-odriozola-premio-nacional-de-ilustracion-2015/>

²²

<https://www.revistanamaka.com/2017/01/26/des-de-l-altre-costat-del-pac%C3%ADfic-pamela-barbieri/>

²³

<http://surtdecasa.cat/centre/arts/xavier-mula-il·lustrador-i-dissenyador-grafic-igualadi-autor-del-cartell-d-e-la-mostra>

En darrer lloc, entre el recull de definicions, **Steven Heller**²⁴ (escriptor especialitzat en disseny i director d'art) anunciava que “*la il·lustració és l'art del poble*”. En aquest sentit, els continguts del **National Museum of Illustration**²⁵ de Rhode Island, als Estats Units, van més enllà i declaren que **la il·lustració serveix de reserva de la nostra història social i cultural** i és, per tant, una forma d'expressió artística transcendent i perdurable.

Les il·lustracions serveixen d'**enllaç entre el nostre passat i el present**. Són benvingudes les iniciatives que li donen visibilitat a Internet com és el cas de **La il·lustració de la setmana**²⁶ de *Què llegeixes?* o *QL*, un fòrum sobre llibres que la Institució de les Lletres Catalanes (ILC) va engegar el 23 d'abril de 2008.

2.1.3 Història del llibre il·lustrat fins a l'actualitat

“Si les faules d'Isop contenen il·lustracions, això encara divertirà més l'infant i l'encoratjarà a llegir”.

LOCKE (1693): *Alguns pensaments sobre l'educació*

Poc després de la creació de la impremta per Johannes Gutenberg²⁷ i la difusió posterior del llibre imprès, els pedagogs van creure **útil i necessari mostrar amb imatges**, als primers lectors, **allò que fins aleshores s'aprenia en els llibres amb lletres i paraules**. Així trenta anys abans que el filòsof anglès John Locke²⁸ fes universal aquesta frase sobre la necessitat d'il·lustrar les faules del grec Isop per fomentar i ludificar la lectura als infants -encara avui no es concep un llibre infantil sense il·lustracions-, el 1658 va néixer l'**Orbis Pictus**²⁹ del moravi Comenius³⁰, el primer mètode d'aprenentatge atractiu de la llengua, en aquest cas llatina, mitjançant la imatge.

---

²⁴ <http://www.hellerbooks.com/>

²⁵ <https://americanillustration.org/>

²⁶ <http://www.quellegeixes.cat/blog/la-illustracio-de-la-setmana>

²⁷ https://ca.wikipedia.org/wiki/Johannes_Gutenberg

²⁸ https://ca.wikipedia.org/wiki/John_Locke

²⁹ https://es.wikipedia.org/wiki/Orbis_sensualium_pictus

³⁰ https://ca.wikipedia.org/wiki/Jan_Am%C3%B3s_Comenius

	<i>Felis</i> , clamat die Kat z mauget.	<i>nau nau</i>	Nn
	<i>Auriga</i> , clamat der Su permann/ruffe	<i>ó ó ó</i>	Oo
	<i>Tullus</i> pipit. das Kü chlein pipet.	<i>pi pi</i>	Pp
	<i>Cuculus</i> cuculat. der Kü ckel tuctet.	<i>kuk ke</i>	Qq
	<i>Canis</i> ringitur. der Hu nd marret.	<i>err</i>	Rr
	<i>Serpens</i> sibilat. die S chlange zifset.	<i>fi</i>	Ss
	<i>Graculus</i> , clamat der S cher/schreyet	<i>tactae</i>	Tt
	<i>Bubo</i> ululat. die E ule uhyet.	<i>ú ú</i>	Uu
	<i>Lepus</i> vagit. der H ase quäcket.	<i>vá</i>	Vv
	<i>Rana</i> coaxat. der F rosch quäcket.	<i>coax</i>	Xx
	<i>Asinus</i> rudit. der Z ehyget.	<i>yy y</i>	Yy
	<i>Tabanus</i> , dicit die B reme summet.	<i>di di</i>	Zz

Johann Amos Comenius: Taula dels sons inicials de l'*Orbis sensualium pictus*. Font: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Orbis-pictus-004.jpg>

Si encara reculem una mica més, el 1580 a Frankfurt, podríem trobar el primer prototip europeu de llibre infantil il·lustrat, *el Kunst und Lehrbüchlein*³¹ (*Art i ensenyament*) amb gravats en fusta de Jost Amman³² (1539-1591).

Els llibres il·lustrats dels segles XVII i XVIII eren abecedaris, cartilles o lliçons, en format octau. Els impressors feien autèntics malabarismes per ubicar dins la mateixa planxa les línies del text amb caràcters de plom combinades amb gravats de boix que contenien dibuixos i que, si el tiratge era massa llarg, el plom resistia mentre el boix es feia malbé.

Un dels blocs de fusta de Bewick

Font: https://ca.wikipedia.org/wiki/Thomas_Bewick#/media/File:Bewick_block_01.jpg

³¹ <https://www.zvab.com/buch-suchen/titel/kunst-und-lehrb%FCchlein/autor/amman/buch/>

³² https://en.wikipedia.org/wiki/Jost_Amman

No es van poder fer tiratges importants fins que les impremtes van emprar la **planxa metàl·lica** i va sorgir plena de gravats d'eines i oficis i sabers de l'època, l'*Encyclopédie*³³ dirigida per Diderot i D'Alembert (1751-1772) i que prengué el nom d'il·lustració.

Es va necessitar els **avenços tècnics de la revolució industrial** (com la del **corró de paper continu**, la de la **rotativa**, la de la **litografia**, i la de l'**òfset**) per poder produir llibres il·lustrats a dojo i després àlbums, resultat de la suma dels avenços tècnics més les experimentacions lúdiques sorgides a partir de les teories semiològiques de la comunicació.

Al segle XIX, els **avenços de les tècniques de reproducció d'imatges**, la rotativa i el paper continu, van fer possible la **introducció de la imatge impresa en els nous mitjans de comunicació**: els diaris i les revistes. La premsa va necessitar dibuixants i il·lustradors tant per mostrar allò que la fotografia no podia presenciar com per alimentar pàgines d'una premsa satírica destinada a una burgesia que utilitzava aquests mitjans per difondre el seu estatus social i invertia en pintura i altres arts. **La major part dels il·lustradors infantils famosos dels segles XIX i XX ho eren també de la premsa o exposaven en galeries d'art**, com és el cas dels grans clàssics del llibre il·lustrat com Gustave Doré, Randolph Caldecott, Ivan Bilibin, Arthur Rackham, etc.

A Catalunya, com en altres llocs d'Europa, el **cartell** es converteix en el mitjà publicitari per excel·lència sota el control de la il·lustració. Ens trobem en l'anomenada **edat d'or de la il·lustració espanyola**: Apel·les Mestre, Junceda, Opisso, Alexandre de Riquer, Xavier Gosé i molts altres. A l'època de la **Segona República**, com a culminació, ja iniciada en el període noucentista, pel que fa al llibre il·lustrat trobem un grup d'editors especialitzats en el públic infantil i juvenil, alguns dels quals publicaven en català, com les **editorials Políglota, Bonavia i Mentora**.

Cobertes de la sèrie de Rondalles populars de l'editorial Políglota editades per Valeri Serra Boldú, procedents dels Grups Escolars de Barcelona dependents del Patronat Escolar, fundat el 1922 i dissolt l'any 1939. La col·lecció comptava amb il·lustracions de Lola Anglada, Montserrat Casanovas, Mercè Llimona, Ricard Opisso i Josep Longoria.

³³Vid. l'*Encyclopédie* en línia <http://xn--furetire-60a.eu/index.php>

El llibre il·lustrat fa amb les innovadores propostes gràfiques fetes a l'URSS durant la dècada de 1920, com els llibres de Rótxenko o de Levédev, **la transició a l'àlbum**, encara que com a tal no es mor (Kate Greenaway, Beatrix Potter...) i continua vigent fins a l'actualitat, tot i que els anys noranta, amb els avenços de les **noves tecnologies** que, si bé aporten noves possibilitats creatives, també **creen competència** no qualificada d'informàtics i tècnics, l'editorial entra en crisi, especialment el llibre il·lustrat. Les editorials del país no arriben, importen obres que tradueixen i apliquen criteris de màrqueting i productivitat. **La il·lustració pràcticament es queda a la portada**. Sovint els editors consideren un dibuix massa subjectiu, poc seriós, infantil, etc., i prefereixen una fotografia, o bé un joc tipogràfic o una reproducció d'un quadre.

En els últims anys, tanmateix, **hi ha hagut** cada vegada més **editorials que han apostat pel llibre il·lustrat**, com Kalandraka³⁴ i n'ha obtingut nombrosos reconeixements: des del 1r. Premi Nacional d'Il·lustració del 1999 atorgat a *El conillet blanc* (Óscar Villán) fins al Premi Nacional a la Millor Tasca Editorial Cultural 2012.

Molts artistes reconeguts com Miquel Barceló³⁵, Perico Pastor³⁶ o Antonio Saura³⁷ **han fet llibres il·lustrats**. De fet, hi ha hagut un **boom dels llibres il·lustrats per a adults**, tal com afirma Conxi Roque³⁸.

"El boom del llibre il·lustrat existeix, però en llibres per a adults. Perquè fins ara potser hi havia un buit en el mercat espanyol, i, sobretot, perquè hi ha dos o tres il·lustradors espanyols (Paula Bonet, Conrad Roset³⁹...) que són bons i que han arribat al gran públic. Als adults també ens agraden els dibuixets!", reivindica l'Enric Balanzó⁴⁰ (responsable d'Abacus cooperativa dels llibres de no-ficció).

"Aquests il·lustradors han trobat un públic que potser abans d'ells no accedia a aquest tipus de llibres –perquè l'àlbum il·lustrat sovint es relaciona més amb els nens petits– i que ara ha descobert tot un món", afegeix Roser Zúñiga (encarregada de literatura infantil i juvenil d'Abacus i una apassionada de l'àlbum il·lustrat).

---

³⁴ <http://www.kalandraka.com/ca/lilibres-per-idiomes/>

³⁵ Miquel Barceló il·lustra *La divina comèdia* de Dante.

<http://www.todocoleccion.net/libros-antiguos-clasicos/la-divina-comedia-dante-alighieri-3-tomos-obra-i-lustrada-por-miquel-barcelo~x18375208>

³⁶ Perico Pastor. *La bíblia il·lustrada*

<http://www.lavananguardia.com/cultura/20101223/54093368936/perico-pastor-muestra-por-primera-vez-las-ilustraciones-que-hizo-para-la-biblia.htm>

³⁷ Antonio Saura il·lustra textos de Cervantes, Kafka, Orwell, entre d'altres, per tal de culminar amb clà il·lustració del seu propi diari, *Nulla dies sine linea*.

<http://www.antoniosaura.org/sp/su-obra-ilustracion>

³⁸ *La nova era dels llibres il·lustrats*

<https://abacus.coop/ca/comunitats/comunitat-cultural/coneixement-compartit-cultural/la-nova-era-dels-llibres-il-lustrats/>

³⁹ <http://www.conradroset.com/>

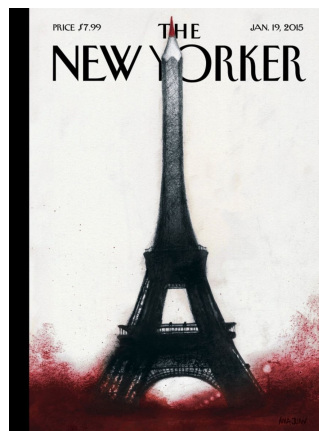
⁴⁰ <https://twitter.com/AbacusCoop/status/589776827008311296>

Juanjo Villalobos (responsable dels llibres de ficció d'Abacus) té clar quin és el públic objectiu: “**Una persona que busca una cosa amb delicadesa, tant per la història com pel dibuix, per llegir o regalar al seus fills**” i, de pas, gaudir-ne com a adult.

“A països veïns com França, Itàlia, etc. ens van molt per davant perquè tenen molt clar que **un llibre il·lustrat és per a totes les edats**”, afirma la Iolanda Batallé⁴¹ (directora de publicacions de l'editorial La Galera) a l'hora que celebra l'èxit de *813 Truffaut*⁴² de Paula Bonet⁴³.

“Crec que **les xarxes socials han tingut una gran influència** perquè ens han permès difondre lliurement i a escala internacional les nostres il·lustracions i donar-nos a conèixer, tant pel que fa a la societat en general com pel que fa a grans agències i marques, amb molta més facilitat de la que hi havia abans”, afirma el Conrad Roset⁴⁴ que té a twitter una gran legió de seguidors, com també els té la Paula Bonet⁴⁵.

Més enllà de Conrad Roset i de Paula Bonet, hi ha d'altres autors, com **Ana Juan**⁴⁶, **Jordi Lafebre**⁴⁷, **Òscar Julve**⁴⁸, **Roser Calafell**⁴⁹, **Ignasi Blanch**⁵⁰... que tot i no ser no són tan actius a les xarxes socials, malgrat tinguin pàgines web, les seves obres són també reconegudes arreu del món. És el cas, per exemple, de la il·lustradora valenciana, Premio Nacional de Il·lustración 2010, Ana Juan⁵¹, que ha fet més d'una portada a la prestigiosa revista *New Yorker*.

Portada d'Ana Juan de *New Yorker* 19 de gener 2015

---

⁴¹ [@iolandabatalle](https://twitter.com/iolandabatalle)

⁴² <https://www.paulabonet.com/portfolio/813/>

⁴³ <https://www.paulabonet.com/>

⁴⁴ [@conradroset](https://twitter.com/conradroset)

⁴⁵ [@paulaboneti](https://twitter.com/paulaboneti)

⁴⁶ <http://anajuan.net/>

⁴⁷ [@jordilafebre](https://twitter.com/jordilafebre); <http://jordilafebre.format.com/>

⁴⁸ [@oscarjulve](https://twitter.com/oscarjulve); <http://www.oscarjulve.com/>

⁴⁹ [@CalafellRoser](https://twitter.com/CalafellRoser)

⁵⁰ [@IgnasiBlanch1](https://twitter.com/IgnasiBlanch1); <http://www.ignasiblanch.cat/ilustr.html>

⁵¹ https://ca.wikipedia.org/wiki/Ana_Juan

Però mentre que hi ha il·lustradors que gaudeixen del seu èxit, com Jordi Labanda⁵² (tot i que els seus dissenys de moda traspassen fronteres, se sent il·lustrador perquè creu que “*la ilustración es la base de todo*”⁵³), la realitat de molts altres és ben diferent: “*Actualment, aquí encara editem llibres on l’il·lustrador ni es nombra o et trobes el nom al darrere, al copyright*”, diu la Roser Zúñiga⁵⁴. Aquesta és una altra realitat que no es pot obviar, però que, amb una mica de sort, pot canviar si continua aquesta forta onada d’il·lustradors amb presència als mitjans i a les xarxes socials.

2.1.3.1 Futur del llibre il·lustrat: paper, digital...

“El futuro del libro está en la incorporación de redes sociales, de apps que combinen lectura textual con audio, vídeo, etc, de personalización de la experiencia de un usuario más exigente (las recomendaciones de Amazon van en este sentido), incluso de lectura de libros como servicio (modelo Spotify).”

Reig y Vilchez (2013): 33

La imatge en l’actualitat té un paper molt important en la nostra societat digital i audiovisual, en canvi la il·lustració és sovint menystinguda, o potser més aviat mal entesa. Transformar un text literari imprès en un format electrònic és força senzill des d’un punt de vista tècnic. En el mercat editorial, en constant evolució de les tecnologies de la informació i de la comunicació, irrompen amb força en les tendències pel que fa a la publicació de textos literaris, fet que ha provocat que editorials i llibreries com Hachette, Penguin Random House, FCE, SM, Edelvives, etc. apostin per **la digitalització dels títols** dels seus catàlegs i d’altres de nous publicats en format digital per tal d’atendre a les peticions d’un públic que demana varietat editorial, rapidesa en el servei amb les plataformes de venda digitals (Amazon, Apple, Rakuten Kobo) i accés a llibres en format digital⁵⁵. Les tauletes, els telèfons intel·ligents i els diferents suports digitals brinden moltes possibilitats de lectura en diferents aplicacions i en diferents formats, uns més propers a la lectura tradicional (ePub, PDF, Mobi) i d’altres més sofisticats (ePub3) que permeten diferents recorreguts possibles de lectura, inserir vídeos, àudios, animacions i interaccions amb hipervincles, amb càmera fotogràfica, enregistrament d’àudio, geolocalitzacions, webtextos (textos que utilitzen els recursos d’internet), 3D, realitat augmentada, etc..

Ara bé, tot i que es preveu que les aplicacions digitals s’aniran desenvolupant i perfeccionant i que les aplicacions interactives d’àlbums i llibres il·lustrats oferiran als lectors

---

⁵² <http://www.jordilabanda.com/>

⁵³ <https://www.um.es/campusdigital/entrevistas/Labanda%20jordi.htm>

⁵⁴

<https://abacus.coop/ca/comunitats/comunitat-cultural/coneixement-compartit-cultural/la-nova-era-dels-llibres-il-lustrats/>

⁵⁵ WISCHENBART *et al.* (2016).

noves formes més sofisticades de llegir i de narrar les històries⁵⁶, tal com assenyala Skuse⁵⁷, **“un libro ilustrado impreso es un tipo concreto de experiencia física que se puede saborear y visitar, el e-book necesita explorar sus propias características particulares y sus puntos fuertes para evolucionar como una experiencia igualmente especial pero distinta”**.

L'àlbum il·lustrat ha anat adquirint en els darrers anys **un prestigi creixent** a casa nostra que fa un bon maridatge amb la nostra benestant societat de consum, que cada cop s'interessa més per la imatge: els il·lustradors han aconseguit un espai on el seu nom i el seu salari es veu més reconegut; un sector editorial⁵⁸ que publica cada vegada més llibre de tapa dura i, per tant, més car, generador de més ingressos; uns llibreters que prefereixen la vistositat d'aquesta mena de llibres per a fer més bonics aparadors i més vistoses pàgines web⁵⁹ i captar més clients, en definitiva, més vendes; uns sectors crítics sensiblement més entusiastes amb l'àlbum que amb altres publicacions suposadament més banals; un sector acadèmic prou centrat en els estudis, recerques, simposis⁶⁰ i publicacions que origina l'àlbum i un professorat que difon i utilitza didàcticament i pedagògicament l'àlbum il·lustrat sobretot a educació infantil i a primària, però també una lectura adient per als nois i noies més grans i no només per a lectors febles o nous, i fins i tot per a adults; la consolidació d'un públic “col·leccionista” de totes les edats, atret sobretot per la sofisticació visual, més que per la cura en les històries narrades, de l'enorme i diversificada producció actual, i la innegable influència estrangera on aquesta modalitat narrativa ja és plenament consolidada. L'àlbum il·lustrat ha esdevingut la joia de la corona d'especialistes, docents, bibliotecaris, pares, llibreters, etc.

El llibre il·lustrat també ha experimentat un auge i **viu una edat d'or**⁶¹. Diverses editorials _Nórdica libros⁶² en va ser la primera_ estan apostant per aquests llibres per a adults, un gènere amb molta tradició en altres països. Són edicions molt més cuidades i treballades, amb una gran qualitat en les il·lustracions, i que estan trobant un forat en el mercat perquè aporten un valor afegit de plaer visual i de tacte respecte al llibre electrònic. El llibre il·lustrat s'ha guanyat així, com en les llibreries del nord d'Europa, un espai entre les novetats editorials que arriben a les nostres llibreries, un espai d'intercanvi no només comercial sinó també cultural i en les llibreries fan molt bones seleccions de llibres il·lustrats, com la de la llibreria Dòria⁶³ de Mataró.

---

⁵⁶ RUÍZ-DOMÍNGUEZ, M.M. (2016): pàg. 120.

⁵⁷ SALISBURY i STYLES, 2012: 184.

⁵⁸ Editorials que publiquen llibres il·lustrats

<http://rodriguezruiz.blogspot.com.es/2009/11/editoriales-que-publican-libros.html>

⁵⁹ <https://elarmadilloilustrado.com/tienda/>

⁶⁰ L'any 2007 es va celebrar a Catalunya el primer simposi internacional que va agrupar els especialistes internacionals més reconeguts en aquest camp i va establir una periodicitat bianual de la trobada, *New impulses in picture book research. Aesthetic and cognitive aspects of picture books.* UAB

⁶¹

<http://www.ccma.cat/tv3/alcanta/programa/Lauge-dels-llibres-il%C2%B7lustrats-per-a-adults/video/4835072/>

⁶² http://www.nordicalibros.com/libros.php?id_coleccion=1

⁶³ <https://www.doriallibres.com/comics-i-illustracio/albums-illustrats-adults.html>

Llibre en paper i digital ara per ara conviuen, i el digital, fins i tot, ocupa un lloc secundari respecte el de paper segons els últims estudis fets per ONTSI⁶⁴. Tanmateix, **és difícil predir què passarà en un futur**. Paradoxalment, és un tipus de publicació en perill d'extinció perquè, com passa sovint, aquestes meravelles de magnífica qualitat tenen un preu més elevat, com a conseqüència d'una acurada edició i disseny i poc text, perquè la il·lustració pren una presència gairebé exclusiva. Això no obstant, el públic lector, en general, deu considerar una inversió poc útil i prefereix comprar narrativa que almenys pot llegir. El text sempre està associat amb l'aprenentatge, els pares i els educadors necessiten paraules per transmetre informacions... I les emocions? És que l'imaginari visual no transmet ni serveix per treballar altres aspectes relacionats amb la personalitat més sensible dels nens i els joves? És que les obres d'art es llegeixen? Els àlbums enriqueixen l'esperit sensible del nen i formen part de la seva història i dels records en l'adult⁶⁵.

Ara bé, tal com diu en una entrevista l'il·lustrador **Pablo Auladell** (guanyador, entre d'altres, del *Premio de Cómic Injuve 2000*, *Premio del Ministerio de Cultura a las Mejores Ilustraciones de Libros Infantiles y Juveniles* el 2005 i *Premio Nacional del Cómic 2016* per la seva recreació de *El paradís perdut*, de John Milton): **“La ilustración se ha convertido en el ingrediente diferenciador del producto libro de papel frente al libro digital. Los editores han comprendido que el libro ilustrado, mimado en su producción estética y artesanal, es lo que le hará sobrevivir en un hipotético futuro digital. El mercado ha detectado que este elemento produce oro y ha procedido a su dignificación inmediatamente para que produzca aún más: ya se habla sin empacho de la ilustración como Arte, se entrevista a los ilustradores, se expone su obra en galerías y museos...”**.⁶⁶

2.1.3.2 Llibre il·lustrat, un bon recurs educatiu i didàctic

“Con la contemplación y lectura de esos libros se forman muchas de las expectativas acerca de lo que uno puede esperar de la literatura, se aprende a interrelacionar la experiencia vital con la experiencia cultural fijada por la palabra y se domina progresivamente un gran número de las convenciones que rigen este tipo de texto.”

Pedro SALINAS, *El Defensor* (2002: 76)

Avui en dia, text i imatge, codi escrit i visual, significant i significat, van associats per fer tota mena d'usos comunicatius, artístics o de coneixement, de manera que en l'era digital i

⁶⁴

<http://www.ontsi.red.es/ontsi/sites/ontsi/files/Uso%20y%20actitudes%20de%20consumo%20de%20contenidos%20digitales.%20Julio%202017.pdf> (2 d'agost de 2017)

⁶⁵ http://www.clijicat.cat/faristol/descargas/77/3_77.pdf

⁶⁶ Pablo Delgado a Blogs ABC el 20 de maig de 2016 Entrevista a Pablo Auladell, ilustrador <http://abcblogs.abc.es/fahrenheit-451/2016/05/20/entrevista-a-pablo-auladell-ilustrador/>

audiovisual **el llibre il·lustrat ha tingut, té i tindrà encara més un pes en l'escola en l'alfabetització escolar i en l'educació ficcional i literària dels estudiants**, a més de servir **per reforçar de manera més ràpida i plaent la motivació i la participació dels escolars**.

L'escola fa dècades va introduir l'anàlisi de la publicitat, continguts sobre la lectura de la imatge, el còmic _tot i que li va constar perquè semblava que sols havia de servir per desviar els lectors de l'esforç de l'aprenentatge de la lectura_ i també la novel·la gràfica⁶⁷ _que permet als joves lectors una altra manera d'interactuar molt més sofisticada i de descobrir les característiques d'un text en segon grau (hipertext) i les contínues remissions a altres textos mitjançant diferents codis semiòtics_, o l'interès pels cal·ligrames poètics, entre d'altres. De mica en mica, ha incorporat recursos gràfics i visuals i a partir de la LOE ha fet prescriptius tot un conjunt de continguts i objectius sobre la **competència comunicativa lingüística i audiovisual**.

Les **noves tecnologies** han potenciat molt l'**aliança dels codis orals, escrits i visuals** tant amb la presència dels ordinadors i dispositius mòbils a les aules com en la ficció infantil i juvenil.

A tenor del bon ús pedagògic i didàctic dels **àlbums i llibres il·lustrats** a infantil, a primària i a secundària **una eina educativa de primer ordre perquè en la seva lectura hi intervenen tots els sentits**⁶⁸, el seu gran potencial, que encara s'ha d'explotar, per als nivells educatius més alts i la difusió actual del còmic, l'afició pel manga japonès i pel Marvel americà i de les novel·les gràfiques⁶⁹, potents instruments per al tractament de temes transversals com exemples d'obres que mostren una crítica als règims totalitaris i d'educació en valors... es pot constatar que les narracions visuals gràfiques prenen embranzida i que han començat a ser tingudes en compte com a textos molt suggeridors **per a aprenentatges escolars significatius** (com la intertextualitat, l'aposta metaficcional, la conversa literària, el gust per l'art...) i **per a fomentar el gust per la lectura i l'hàbit lector** (tot potenciant l'alfabetització, desenvolupant un lector multimodal, animant a llegir els joves) i **desenvolupar la capacitat crítica dels lectors, tant a nivell d'imatge com de text**.

---

⁶⁷ De Amo Sánchez-Fortún (2016): 96-97.

⁶⁸ Paloma A. USÓ "L'àlbum il·lustrat, l'eina educativa clau". *Ara Criatures* 14/11/2017 https://criatures.ara.cat/lectura/album-illustrat-eina-educativa_0_1900009983.html

⁶⁹ De Amo Sánchez-Fortún, (2016) pàgs. 91-111.